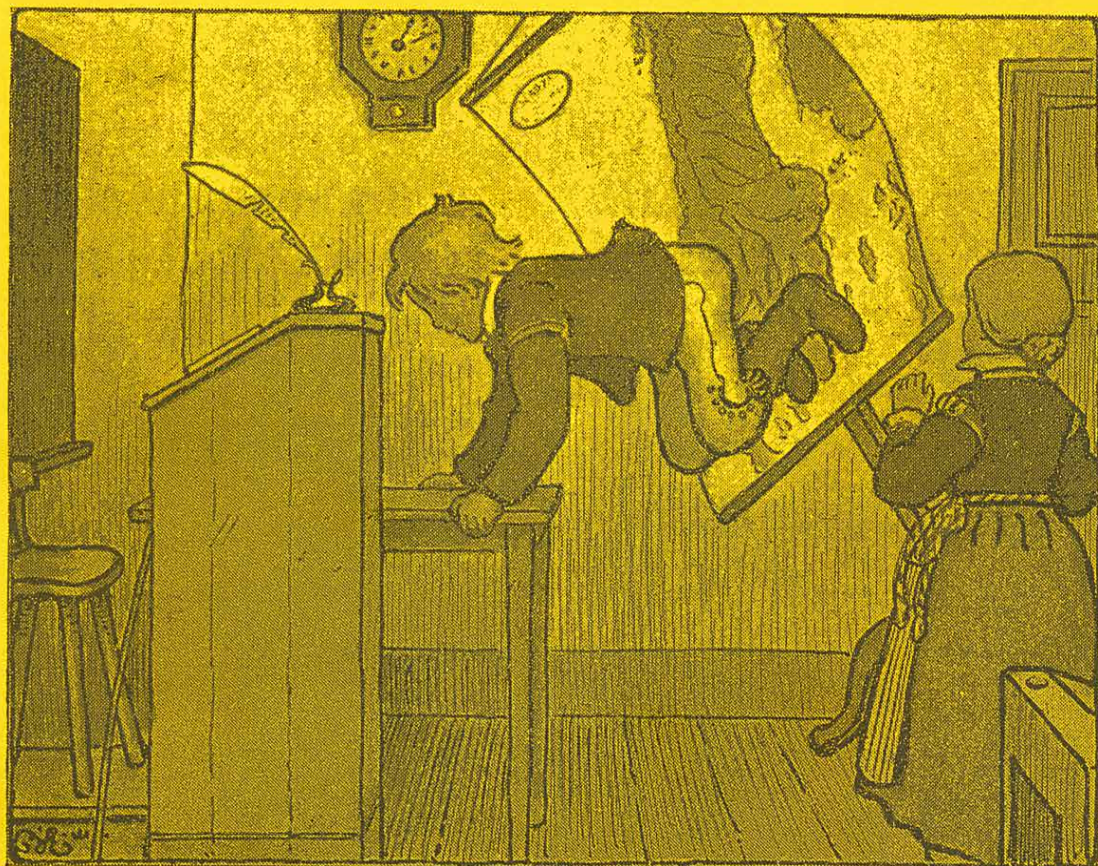

Byahornet

ÅRGÅNG 51 1992

1

HELGE ANDERSSON

PROSTEN LÄT RESA STEN...

En av de mera markanta prästprofilerna i Lunds stift vid 1700-talets slut och 1800-talets början var Frosten Swanander, kyrkoherde först i Hyby och sedan i Västra Alstad. Han var född 1742 i Västra Svens-torp i Osby socken och son till en bonde.

Efter studier i Kristianstad och Lund prästvigdes han 1766 och blev huspredikant först hos von Grooth på Björnö i Kalmar län och sedan hos Hamilton på Barsebäck.

Konditionen som huspredikant gav honom goda förbindelser med adeln, och 1775 kallades han som kyrkoherde av patronus, kammarherre Arvid Trolle, "den galne Trollen", på Klågerup. Två år efter tillträdet i Hyby gifte han sig med Elsa Agrell, dotter till företrädaren, prosten Jonas Agrell, som i sin tur äktat sin företrädarens dotter Metta Wrangl. Bondsonen från Göinge förvärvade adelsmanér och blev ingift i förnåma prästfamiljer.

Som nybliven kyrkoherde i Hyby hade han 1775 den svåra uppgiften att jordfästa kammarherre Trolles tre barn, kornetten vid Södra skånska regementet Fredrik Trolle, fröknarna Brita Sophia och Augusta Trolle och deras moster Fredrika Harmens, som alla drunknade vid en roddtur med en gisten ekstock i slottssjön vid Torup. Vid begravningen var representeranter för adelsfamiljer från hela Sverige och officerskåren vid Södra skånska regementet närvarande. För sin likpredikan höll Swanander på att råka illa ut. På tal om kornetten Trolles levnadsomständig-

heter hade Swanander flera gånger "på ett nog så utmärkt sätt upprepat ordet 'möte' med tillsats att Herren ryckte honom som en brand ur elden för att ej låta honom av elaka efterdömen bliva fördärvad." De närvarande officerarna vid Södra skånska regementet ansåg, att detta uttalande i likpredikan anspelade på deras sista regementsmöte vid Övedskloster, där även ett dansgille förekommit, varvid "anständigheten blivit tämligen lidande, vilket nästintill liggande parker kunde intyga". Swanander utsattes för skarpa anklagelser och hotelser, men han "lät då i förlitande på sin rättmätiga sak, till deras vidare uppbyggelse genast trycka sin predikan utan att ändra något av sitt koncept. Härvid förföll hela censuren av sig själv, och Swanander slapp all ytterligare ledsamhet". Men namnet Swanander hade med ens blivit känt. Den tragiska olyckan gav eko i hela landet, och skalden Bengt Lidner skrev en klagodikt, som gav ytterligare accent åt händelsen.

Swanander var en präst långt över medelmåttan och uppmärksammades som begävad predikant och fyndig poet. Flera av hans tillfällighetsdikter från barndop, bröllop och begravningar är införda i Lunds Weckoblad på 1770-talet. Han skrev också en doppsalm som 1793 blev prisbelönt av Svenska Akademien. Som prov på hans fyndighet berättas en episod från en biskopsmiddag i Lund. I ett bordstal harangerade prosten Andreas Lanærus i Ingelstorp prosten Swanander med orden: "Bland Greklands hjältar var störst Alexander, bland Hyby poeter var den störste Swanander." Härpå svarade Swanander: "Bland Greklands skalter var den störste Homerus, bland Ingelstorps hjältar är den störste Lanærus." Swanander kunde också

ge poetisk lyftning åt prosaiska ämbetsgörömmål. En officiell rapport om dödlighet, utsäde och avkastning avslutade han:

"Högt siffran nu gäller, allting i tabeller,
folket och fänaden bredvid varann,
gräset och säden, löven och träden,
räkna dem noga, min vän,
men högre det gäller när Himlens tabeller
vid världens ände slutsummorna få,
när konung och bonde, den gode och onde,
i tvenne tabeller blott införde stå,

Gud hjälpe oss då."

Swanander åtnjöt biskopens förtroende och blev 1798 häradsprost i Bara.

Swanander skrev inte bara tillfällighetsdikter på förgängligt papper. Han producerade sig också i korthuggna steninskrifter, som ännu i dag talar sitt tydliga språk. I Hyby prästgårdsträdgård lät han resa en sten med inskriften: "1779 Den är Niding, som förderfwar Trädgård och Planteringar. Frostén Swanander och Elsa Maria Agrell," Tillsammans med kyrkoherde Olof Borup i Bara reste Swanander 1790 två stenar på gränsen mellan Bara och Hyby pastorat vid Flängevad, där de båda prästerna enligt traditionen brukade träffas för att diskutera tidens stora frågor och kommande söndags predikotext. De planterade också träd på mötesplatsen. Den större stenen har den latinska texten: Ut sub umbra conveniat clerus Hybyensis & Barensis arbores A:o MDCCXC plantarunt F.Swanander & O:Borup" (För att Hyby och Bara prästerskap må komma tillsammans under skugga, planterade F:Swanander & O:Borup träden 1790). Den mindre stenen har den hotfulla inskriften: "Hugg icke Niding, handen skal wisna." Därunder ses en hand i relief, och i stenens nedre kant läses i runskrift Frostén, kyrkoherde Swananders förnamn. De båda stenarnas

nuvarande plats vid vägen är inte den ursprungliga. Enligt traditionen har de förr stått norr om landsvägen på en höjd, där prästernas mötesplats var, och där de planterade träden. Stenarna och träden stod inte länge kvar på den ursprungliga platsen. Professor Sven Nilsson skriver i sin "Resa i Skåne 1819", att träden var borta, och att stenarna stod vid vägen. I Carl Sjöströms matrikel över Skånska nationen vid Lunds universitet läses under Olof Borups levnadsteckning:

gamla kyrkogård, har texten: "Stenen bibehåller Minnet af tre Proste=hus i Hyby: O.Wrangl. Ålskad. Född 1685. Past. 1715. Död 1756. Elsa Karup. Driftig. F. 1681. Mor till 9 barn. D. 1772. Jonas Agrell. Lär. F.1718. P. 1756. D. 1769. Metta Wrangl. Rådig. F. 1715. 5 B. D. 1792. F. Swanander. Snillerik. F. 1742. P. 1772. D. 1806. Elsa M. Agrell. Öm. F.1757. 11 B. D.1813."

Karakteristiken av makarna Swanander "Snillerik" och "Öm" har troligen tillfogats

"Stenarna finns ännu kvar, men träden, som stodo till hinders, lät man såga ner, då man på grund av stenens hotelse icke vågade hugga ner dem."

I Hyby kyrka kät Swanander uppställa en sten till minne av sig själv, sin hustru, sina svärföräldrar och svärmoderns föräldrar. Stenen, som numera har sin plats bland prästgravarna i nordvästra hörnet av Hyby

av svärsonen och efterträdaren, kyrkoherde Anders Folker, gift med äldsta dottern Maria Charlotta. För att hjälpa sin svärson till ett pastorat lämnade Swanander generöst sin kyrkoherdetjänst i Hyby, sedan överenskommelse träffats med patronus, att Folker skulle efterträda Swanander. I stället blev Swanander 1801 kyrkoherde i Västra Alstad och Fru Alstad på Söder-

slätt. I en överlåtelsehandling förklarar Swanander: "Jag Fr.Swanander öfwerlämnar till min efterträdare och måg Hyby Prästegård i det förswarlige stånd, hwaruti den nu finnes med Tapeter och allt wäggfast." Swanander skriver vidare "jag lämnar mitt lugn, mina wackra boningsrum, min täcka trädgård och planteringar, mina angenäma conversationer, mina under 29 år bildade och älskade åhörare wälwilja."

Samma år som Swanander tillträdde sitt nya pastorat, restaurerades de båda kyrkorna där. Swanander begagnade tillfället att resa minnesstenar. I Västra Alstads kyrka berättar en sten: "Kyrkan reparerades 1801. Ädelsinnad Kiörde Åbo, Arbetade Husman." På en sten på vapenhusets sydgavel i Fru Alstads kyrka läses: "Reparationen 1801 Kostade Kyrkan 419 Rdr, Åboar Kiörslor, Husmän Dagwerken. Tornet väntar."

Reparationen av tornet dröjde två decennier.

Redan innan Swanander tillträtt sin nya tjänst på Söderslätt, hade han utsett sitt gravställe i nordvästra hörnet av Hyby

kyrkogård, där han också låtit lägga en gravhäll med inskriften: "Här uti lugnet nedsattes stoftet av Frosten Swanander och Elsa Maria Agrell. Låt vårdstenen ligga tils de uppstå. Förkofre sig emedeltid tre kära planteringar. Kunskapen, Barnen, Träden." På gravstället planterade han också sju träd, som skulle symbolisera hans då levande sju barn. Swanander hade sammanlagt elva barn, men fyra var avlidna. En son Jonas Frostensson Swanander var filosofie magister och sekreterare i Kungl. Maj:ts kansli. Han publicerade med bistånd av fadern 1796 en latinsk avhandling om Bara härad "Dissertatio gradualis de territorio Bara."

Prosten Swanander avled 1806 och blev då begravnen på Hyby kyrkogård. Hans hustru följde honom i graven 1813. Med sin kärlek för planteringar framstår Swanander som en pionjär inom skånsk miljövård. Därför är det en ödets ironi och djupt beklagligt att hans gravställe under 1970- och 1980-talen tillåtits att successivt förfalla.